

Cîmpul tensionat al raporturilor de putere în dezbaterile politice televizate

Marius-Claudiu Pintilii
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

The present paper constitutes an analysis of the tensions displayed, on a power relations level, within the televised political debates, from a pragma-rhetorical perspective. Accordingly, the study follows certain cases of degradation of the power relations, from the partial non-compliance with the host's status to the denial and even taking over of his control function.

I. Obiectul de cercetare

În lucrarea de față, urmăresc dintr-o perspectivă pragma-retorică maniera în care relația de putere¹ este supusă redefinirii în dinamica dezbaterii politice televizate. În această direcție, pornesc de la premisa că, în interacțiune, puterea și distanța socială trebuie privite ca niște fenomene relaționale: „power and distance are specific, local factors in the context generated endogenously and made relevant to the talk by the participants” (Arundale 2006: 208). Cu alte cuvinte, subiectivitatea implicată în procesul perceperii comportamentului celorlalți și, astfel, în evaluarea performanței lor poate „modifica aprecierile asupra distanței sociale și a raporturilor de putere”, antrenând oscilații între apropiere și distanțare și chiar „asumarea nejustificată a puterii” (Ionescu-Ruxăndoiu 2005: 417).

Materialul de analiză folosit în acest demers este constituit de *Corpusul de limbă română vorbită actuală nedialectală* (coordonat de către Luminița Hoarță Cărăușu, 2013), care cuprinde o parte din transcrierile emisiunilor înregistrate cu ajutorul unui TV tuner în perioada ianuarie 2009 – decembrie 2010. Trimiterea la exemplele din corpus se face după modelul (V.4.8./389), unde V.4.8. reprezintă numărul textului transcris, iar 389, numărul paginii corpusului.

II. Dezbaterile televizate

Conceptul de *d e z b a t e r e t e l e v i z a t ă* se fundamentează pe o strînsă relație între trei dimensiuni: cuvîntul (mai precis, schimbul de cuvinte), imaginea

¹ După Brown și Levinson, selectarea unei anumite strategii a politeții de către vorbitor depinde de riscul estimat al pierderii feței. În acest context, autorii introduc trei elemente variabile, situaționale, care influențează evaluarea riscului: *distanța socială* dintre interlocutori – D (S, H); *relația de putere* dintre participanții la interacțiune – P (H, S); *gradul de impunere al unui FTA* (act amenințător) în funcție de măsura în care acesta interferează cu dorința de independență sau de aprobare a individului într-o anumită cultură – Rx (Brown&Levinson, 1987: 76-77).

(televizuală) și spațiul public. De aceea, o definiție a dezbaterii dintr-o singură perspectivă (doar a cuvântului sau doar a imaginii) este insuficientă. În acest sens, mă voi raporta la definiția formulată de Patrick Charaudeau și Rodolphe Ghiglione, definiție care surprinde relația dintre cele trei aspecte amintite anterior: „Dezbateră televizată este cuvântul pus în imagine pentru a face vizibilă o parte din ceea ce se petrece în spațiul public” (Charaudeau&Ghiglione 2005: 66).

Pentru o analiză adecvată a dezbaterii televizate, Noël Nel propune o abordare a acesteia dintr-o dublă perspectivă: pe de o parte, din direcția fenomenului lingvistic (langajier), ca *dispozitiv conversational*, iar, pe de altă parte, din direcția fenomenului audiovizual, ca *dispozitiv televizual* (Nel 1990: 17). Astfel, în dezbateră televizată, participanții interacționează (față în față) sub ochii telespectatorilor, procesul enunțării desfășurându-se într-un cadru de comunicare cu două niveluri simultane: o situație televizabilă (*situation télévisable*) și o situație televizată (*situation télévisée*): „La situation globale doit donc être subdivisée en *situation télévisable*, celle qui se situe dans l'espace scénographique du studio, et *situation télévisée*, celle que le téléspectateur reçoit sur son écran, médiatisée par le panoptique et l'œil de la caméra” (Nel 1990: 38-39). Este vorba, deci, despre două sisteme de comunicare care funcționează concomitent: un sistem de comunicare față în față și un sistem de comunicare interpus (Nel 1990: 38).

În general, dezbateră televizată este văzută ca un tip de interacțiune spectaculară, agonală între doi sau mai mulți protagoniști orientați spre atacarea sau apărarea punctelor de vedere. Prin această prismă, Alain Trognon și Janine Larrue prezintă dezbateră ca o formă metaforică a războiului, implicând alternanța a două roluri relaționale: propunătorul și oponentul: „l'Opposant d'un Débat est le locuteur qui attaque d'une manière ou d'une autre une énonciation de son interlocuteur” (Trognon&Larrue 1994: 58). În afară de aceste ipostaze, dezbateră televizată cuprinde cel puțin alte două roluri: animatorul și publicul (ibidem: 60).

Prin urmare, dezbateră televizată reprezintă un proces complex, „un război” al cuvintelor purtat în vederea înțelegerii adevărului, care se desfășoară în fața unui „public prezent-absent datorită camerei interpusă” (Charaudeau&Ghiglione 2005: 69) și care este controlat de către unul sau mai mulți moderatori.

III. Raporturile de putere

În dezbaterile politice televizate, „puterea relativă are valori ridicate, fără ca acestea să corespundă așteptărilor normale” (Ionescu-Ruxăndoiu 2004: 422). În principiu, moderatorului îi revine funcția autorizată de control al dezbaterii în conformitate cu natura particulară a contractului de comunicare mediatică; acesta determină pozițiile partenerilor, rămânând „identice în dubla sa finalitate de «credibilitate» și de «captare», între o instanță mediatică furnizoare de informație și de spectacol și o instanță receptoare ce consumă cunoștințe și spectacol” (Charaudeau&Ghiglione 2005: 83). În acest cadru, activitatea moderatorului

vizează aspecte precum introducerea participanților în atmosfera organizată a dezbaterii, gestionarea intervențiilor pentru prezentarea punctelor de vedere, evidențierea concluziilor generale (v. Sălăvăstru 2009: 93-107). În termenii lui Noël Nel, dezbaterile televizate reprezintă o rețea de intervenții în cadrul căreia moderatorul girează derularea ritualizată a schimburilor verbale (Nel 1990: 26). Totuși, evoluția complexă a interacțiunilor în interiorul acestei rețele este una imprevizibilă, lăsînd loc și abaterilor de la reguli. În acest sens, în dezbaterile politice televizate, participanții recunosc de cele mai multe ori funcția de control a moderatorului care dirijează „concertul” punctelor de vedere:

(1) MB: *Dacă-mi permiteți*↑ =

LM: = Vă rog.

MB: e:ll În primu' rînd↓ vedeți↓ noi SÎNtem↑ în relații foarte bune. (V.4.9./420)

(2) VV: <Î Domnu' Frunda↓ dar nu sînt agresiv deloc. Vă întreb și pe dumneavoastră cine ne garantează nouă↑ Î>//

OP: Domnilor//

GF: *Dacă-mi permiteți să răspund.*

VV: că măsura-i limitată?

OP: Vă rog↓ domnule Frunda. Domnu'↓ vă rog. Să ascultăm răspunsu' [din partea] coaliției. (V.4.10./433)

(3) LO: *Doamna Firea↓ eu↑*//

VF: Vă rog.

LO: *vă ascult↓ /î: [dumneavoastră sunteți moderatoarea acestei emisiuni↑ ca atare↓ vă ascult.* (V.4.12./475)

În unele cazuri însă, rolul moderatorului este pus sub semnul întrebării sau, mai grav, este negat. Tulburarea raporturilor de putere este, de obicei, amendată de către moderator, însă și ceilalți invitați pot lua o poziție în această direcție. De pildă, în dezbaterile din 31 mai 2010 din cadrul emisiunii *Știrea zilei*, deputatul PD-L Cristian Boureanu îi reproșează moderatoarei Gabriela Vrâncianu Firea că nu este imparțială și că falsifică realitatea; cu alte cuvinte, îi atacă fața calității²,

² Conform *teoriei managementului raportual* formulată de către Helen Spencer-Oatey (2004: 14-15), fața cuprinde două aspecte interdependente (unul personal și altul social):

a) *fața calității (quality face)*, care corespunde feței pozitive din teoria lui Brown și Levinson (1978, 1987), desemnînd dorința fundamentală de a fi evaluați pozitiv în termeni de calități personale (competența, abilitățile, înfățișarea ș.a.); este strîns legată de stima de sine;

b) *fața identității sociale (identity face)*, care implică orientarea spre valoarea publică (neglijată de Brown și Levinson în conceptualizarea feței), desemnînd

îndoindu-se de competența sa. Deranjat de manifestarea inadecvată a colegului de platou, Ludovic Orban îi reamintește acestuia regulile dezbaterii:

(4) VF: <F Salariile nete] [ale angajaților din minister↑ depășesc anual↑ DOuă virgulă unu milioane de euro. Ministrul are un salariu mai mic decât un secretar de stat sau director din subordine. Cum vi se pare domnule Orban? F>

CB: <F Deci eu vă spun că tre' să-mi tăiați microFOnu' atuncea↓ pentru că vreau ȘI eu să vorbesc pe acea TEMă↑ pe acel subIECT↑ pentru că am cifre prin care dovedesc <MARC c-ați mințit↓ MARC> doamna Vrânceanu. Am Cİfrele la mine.] Ați schimbat subiectu'. F>

VF: Domnule Orban↓//

CB: <F Nu trebuia să răspundem toți la același subIECT? F>

VF: vă rog. Ajungem și-acolo↓ da.

CB: <F Păi nu. Ați mințIT doamnă↓ ați schimBAT deja subiectu' <xxx> F>

VF: Da↓ da. Haideți domnu' Orban.

LO: *Domnu'::↑ domnu' Boureanu.*

CB: <F Ați mințIT în diRECT. Am Cİfrele (CB arată o foaie). F>

LO: *Domnu': BouREAnu↑*

CB: Domnu' Orban↓

LO: *ați ieșit↑ [ați ieșit din CADru.*

CB: vă rog eu frumos.] Nu↓ și ce dacă am ieșit din CADru? [Deci trebuia să răspundem toți la această întrebare↑

LO: *Deci↓ în această emisiune↑] + [<F în această emisiune moderatoru' este doamna FIrea F>. (V.4.12./480-481)*

În materialul de analiză, am identificat numeroase situații de degradare a raporturilor de putere, de la nerespectarea parțială a statutului moderatorului până la contestarea și chiar preluarea funcției de control a acestuia:

a) Întreruperea celuilalt și preluarea abuzivă a rîndului la cuvînt sînt manifestări nepoliticoase prin care se încalcă dreptul partenerului de a-și exprima coerent opinia. Moderatorii încearcă, în astfel de situații, să restabilească ordinea:

(5) MȘ: Nu este vorba de niciun terTIP. Este vorba de o strategie într-adevăr↓ pe doi ani↓ care-o să apară săptămîna viitoare↓ Guvernu' o s-o discute și va↑ [va fi trimisă în Parlament.

VV: Și ce-aveți în vedere] legat de salarii și pensii?

OP: [*O clipă↓ să înCHEie ideea. (V.4.10./429)*

În plus, „victimele” întreruperilor își exprimă adesea nemulțumirea provocată de tratamentul incorect (le sînt încălcate drepturile de echitate):

(6) GF [*cu referire la VV*]: Nu↓ dar această agresivitate și a nu lăsa pe altul la cuvînt↓ nu mi se pare corectă și la locu' ei. (V.4.10./433)

dorința fundamentală ca ceilalți să ne recunoască și să ne aprobe identitatea/rolul social (lider al unui grup, prieten apropiat ș.a.).

Revenind la relația dintre moderator și politicienii invitați, am constatat că aceștia îi întrerup pe moderatorii, justificându-și adesea abaterile prin importanța deosebită a intervenției; completarea sau clarificarea aspectelor discutate nu suportă amânare:

(7) RT: Stimați domni↓ vă propun în acest moment să trecem la următoarea↑//
TB: *Și și:↑ nu. Dați-mi voie să mai fac o observație↓ pentru că::↑ + trebuie să respectăm și Constituția.*
MG: [Deci veți continua cinci ani↑ ca să-nțeleg//
RT: <F Domnule Traian Băsescu↓ aveți ocazia↑ aveți ocazia↑^{ll}] Vă rog↓ domnule Geoană↑ domnule Băsescu↑ F>// (V.4.3./307-308)

(8) RT: [Domnule Traian Băsescu.]
MG: Dar cine este Popa Nicolae domnu' Băsescu?
TB: Vă spun eu. Popa Nicolae↑ cel care a gestionat GELsor și FNI↓//
RT: Domnule Traian Băsescu.
TB: condamnat CINsprezece ani↑//
RT: veți avea ocazia dacă vreți să faceți aceste [precizări↑ + însă vă rog//
TB: condamnat cinsprezece] ani în România↑^{ll} Vă rog mult↓ nu întrerupeți această//
RT: Nu vă întrerup↓ dar vreau să respectați formatul pe care l-am [convenit împreună.
TB: *Îl respect↓] da' trebuie lămurit.*
RT: O veți lămuRI: imediat↓ pentru că veți primi o întrebare de la domnul Mircea Geoană. Aveți la dispoziție DOuă minute. Dacă le gestionați cum trebuie↓ veți putea INclusiv să dați această informație. (V.4.3./335-336)

Am identificat și situația opusă în care moderatorul îl întrerupe pe invitat, fapt ce provoacă iritarea acestuia:

(9) CD: = Și care este::↑ /ă: pragul rușinos? ++ Adică pragul la care spuneți <CIT Dom'le↓ mi-e rușine că [n-am făcut mai mult↓ sau: CIT]>
AU: Neintrarea în turul doi] de pildă↓ e-o condiție obligatorie?
CD: nu rușine. <CIT Îmi pare rău că n-am putut↑ să: CIT>//
CA: Doamna Dragotescu↓ în politică↓ o ruȘIne↑ + este să furi↓ + să minți↓//
CD: <R Nu nu nu↓ R> pragul rușinos. [Nu::↑ + în sensul de:↑ ++ de scor slab.
CA: <Î Doamna Dragotescu m-ați întrebat? Îmi dați voie?] Sau spuneți dumneavoastră atunci↓ [că eu v-ascult. Î] (V.4.4./353)

b) Politicianul poate submina autoritatea moderatorului și prin amânarea răspunsului la întrebare; nu este vorba de o negare a funcției de control, ci mai degrabă de o slăbire a acesteia. De exemplu, Corneliu Vadim Tudor amână răspunsul la întrebarea moderatoarei (AS: *ce + mesaj*] + *v-a trimis [Adriean (AK) Traian Băsescu] prin Adriean Videanu ultima dată?*) pentru a prezenta rezultatele unui sondaj (VT: *Dar nu suportați zece secunde să auzi un ultim sonDAJ?*); în fond, președintele PRM nu refuză să răspundă la întrebare:

(10) VT: A- altfel vorbesc [cu toată LUmea↓] ascult ce <MARC vor↑ MARC>//
AS: [<@ Altfel nu v-ați opune. @>] *Haideți să revenim.*

VT: dar fac TOT cum știi eu↑//

AS: Ce//

VT: și cum CEre interesul național. *Stai puțin.* [Eram în mașină↑

AS: *ce + mesaj] + v-a trimis [Adrieian (AK) Traian Băsescu] prin Adrieian Videanu ultima dată?*

VT: [eram în mașină↑] eram//

AS: *Haideți↓ răspundeți-mi și Mie↓ că-s curiOAsă↓ + ca o femeie.*

VT: *Imediat îți voi^{ll} Dar nu suporti zece secunde să auzi un ultim sonDAJ? (VT arată spre cameră ziarul „Tricolorul”)*

AS: [Hai↓ dați-mi sondaju'. (V.4.6./363)

c) Un caz delicat este acela al inversării rolurilor. De această dată, pe fondul unei interacțiuni tensionate, actorul politic își asumă nejustificat puterea, preluând controlul. În această direcție, am identificat trei tipuri de situații:

- Moderatorul cere politicianului permisiunea de a lua cuvântul. Încercarea moderatorului de a reaseza raporturile de putere poate conduce chiar la declanșarea unui conflict. În următorul exemplu (11), deranjat de faptul că a fost ofensat de către Cristian Preda (care, între timp, a întrerupt convorbirea telefonică), președintele PRM dezvoltă un contraatac bazat pe o serie de amenințări, nemaiținând cont de rolul moderatoarei. Aceasta încearcă, în zadar, să preia controlul (AS: *Lăsați-mă și pe mine să vorbesc↓ vă rog frumos.*), criticând gestul lui Cristian Preda de a pune punct brusc dezbaterii (AS: *În primu' rând a fost lipsă de resPECT] față de emisiune.*). Cu toate acestea, Corneliu Vadim Tudor își continuă ofensiva, determinând-o pe moderatoare să îi ceară din nou permisiunea de a interveni (AS: *Îmi permiteți↑ îmi permiteți să vă spun ceva?*). Intenția Alessandrei Stoicescu de a schimba subiectul discuției (AS: *Nu cred că pe telespectatori și pe alegători↑ îi interesează această luptă↑ continuă↑ politică)* declanșează însă un alt conflict (VT: *Da' nu-mi spune mie ce-i interesează pe români doamnă.*).

(11) AS: Bun. Domnu' Preda n-a avut cu ce să: ne dea↑ pînă la urmă în diRECT cu arguMENtele↑ legate de asta↓//

VT: Să ai grijă↓ auzi:↑ auzi domnu':↑//

AS: *Lăsați-mă și pe mine să vorbesc↓ vă rog frumos.*

VT: domnu' Preda↓ eu am mai cunoscut un Preda în țara asta↓ da' era Marin Preda↓ era un MAre scriitor. Dumneata ești NEIca nimeni domnule↓ dumneata ești un țucĂLAR al lu' [Băsescu↓ și eu te rog↑ eu te rog↑//

AS: N-are niciun rost domnule Vadim Tudor să vorbiți] cu domnul Preda↓ în condițiile în care a întreRUPt această convorbire↑//

VT: Auzi. Nu nu↓ stai puțin↓ [stai puțin↓ stai puțin.

AS: *În primu' rând↓ a fost lipsă de resPECT] față de emisiune.*

VT: Nu↓ stai puțin.

AS: Haideți să continuăm cu TEma noastră↓ vă rog.

VT: Nu↓ da' vorbea de sănăTatea mea. Ai grijă de Băsescu↓ că după ora nouă↑ dă drumu' gărzilor de la SPP↑ și i se fac transfUZii de sînge. La ce i se fac lui transfuzii? Că-i <MARC foarte bolnav MARC> Băsescu.

AS: *Domnule Vadim Tudor.*

VT: <F Să-și vadă de sănăTate dom'le↓ să nu mai încurce LOcu' băiatu' ăsta. F>

AS: *Îmi permiteți↑ îmi permiteți să vă spun ceva?*

VT: *Da.*

AS: *Nu cred că pe telespectatori și pe alegători↑ îi interesează această luptă↑ continuă↑ politică//*

VT: <F Îi interesează:↑ sănăTatea ȘEfului STATului↓ F>//

AS: Nu. [Îi interesează ALTceva. Ascultați-mă puțin.

VT: <F care vrea să-i mai păcălească pe români cinci ani↑] îi interesează pe toți. F>

AS: Ascultați-mă.

VT: *Da' nu-mi spune mie ce-i interesează pe români doamnă.*

AS: Nu.

VT: Că eu știu mai bine. (V.4.6./371-372)

● În ciuda statutului său de invitat, politicianul pune întrebări moderatorului. Întrebările pot fi acceptate (12) sau nu (13) de către acesta:

(12) RD: Perfect. Datele problemei sînt așa. Pe șapte decembrie vom ști cine a ajuns președintele României↓ sau + pă opt↓ depinde cît de bine <@ se numără↓ și cît de repede voturile @>.

VT: *Da. Da' pot să vă pun și eu o întrebare?*

RD: *Vă rog.*

VT: *Cît rezistă↑ un alt președinte în afară de Vadim Tudor↓ + acolo? Îl apucă Paștele anului viitor?*

RD: Da' să știți că [problema se pune altfel.

VT: *Rezolvă el problemele?]*

RD: Problema se pune cît rezistă poPORu'↑ cu oamenii care-l conduc↓ <@ nu cît rezistă președintele acolo @>. (V.4.7./376-377)

(13) OS: N-au condiționat↑ + pleCArea din sală de aceste o sută douăzeci și șapte miliarde?

MT: *Păi dumneavoastră ce credeți? Plecarea din sală de ce-a fost făcută? ++ Întrebați-mă să vă întreb.*

OS: *Nu. Eu vă întreb pe dumneavoastră↓ asta-i regula în emisie.*

MT: *Deci↓ dacă::↑//*

OS: *Eu vă întreb și [dumneavoastră îmi răspundeți cumva. (V.4.13./486)*

● Politicianul recurge la reformularea întrebării moderatorului pentru a reorienta discuția în direcția dorită:

(14) RT: Ce faceți dacă: nu [vă acceptă] Parlamentu' această soluție? Ba mai mult decît atît↓ [PRM-u' n-are măcar parlamenTARI acolo.]

VT: [Păi stați puțin.] Păi domnule↓ da' noi↑ [știți ce e↑ știți ce e↑ știți ce e↑] = /ă *Mai bine m-ați întreba așa. Cum dați drumu' la o mașină care e cu toate frînele /ă: puse?*

Are toate FRÎnele↓ nu mai are nici bateRIe↓ nu mai are nici benZInă. <F Nu pot. Îi schimb. Schimb mașina↓ sau o bag în reVIzie↓ <MARC capitală MARC>F>. (V.4.7./374)

d) Mergînd mai departe, politicianul îl poate pune pe moderator într-o situație incomodă prin ridiculizare. În următorul exemplu, sînt verificate competențele lingvistice ale moderatorului:

(15) AS: Păi ultima dată dosaru' flota n-avea prejudiciu↓ deci↓ [despre ce vorbim? VT: Cum n-avea prejudiciu?] Păi știi care-i prejuDIciu'? Ai auzit de Triunghiu' Bermudelor? A dispărut flota↑ (VT bate din palme) [<F trei sute de Nave↑ <MARC Vanish MARC>F>.

AS: Nu::↓ <F eu vorbesc leGAL↓ n-avea prejuDIciu ultima dată F>.]

VT: *You know english.*

AS: /ă: Cristian Preda↑//

VT: *You know what means↑ Vanish.*

AS: Înțeleg↓ [și înțeleg și telespectatorii.

VT: Au dispărUT↓ s-au volatiliZAT.] (V.4.6./367-368)

Mai mult chiar, poate fi luat în derîdere însuși rolul de moderator:

(16) RD: Ca jurnalist↓ aud foarte multe↓ dar atîta vreme cît n-am <MARC o probă MARC> materială↑ [nici măcar nu-mi pot permite să scriu așa ceva↓ darămite să spun.

VT: Știi care-i proba materială? Hai să-ți dau o probă↓ ascultă-mă.] Mă lași să vorbesc și eu un minut?

RD: Vă rog.

VT: *Cînd vrei să mă-nterupți↓ <@ să ridici două degete @>.*

RD: Nu pot. Pot să fac așa↓ (RD zîmbește și ridică ambele mîini) ca să mă luați în seamă.

VT: Să te predai↓ da să te predai.

RD: Da. (V.4.7./378)

(17) RD: iată dosarele penale↑ penale și duse în justiție CIT>. De ce nu sînt chestiile astea?

VT: Pot să vorbesc?

RD: Vă rog.

VT: *Trebuie să-i cer VOie acestui tînăr.* (V.4.7./379)

Totodată, actorul politic poate face aluzie la incompetența moderatorului, reproșîndu-i proasta gestionare a intervențiilor participanților. De exemplu, iritat de faptul că a fost întrerupt în mod repetat de către Victor Ponta, Emil Boc îi atrage atenția moderatoarei că a pierdut controlul asupra dezbaterii (EB: *Sunteți sigură] că dumneavoastră puteți modera? Să invităm chestorii să conducă emisiunea.*):

(18) VP: <F Sînteți SIN]guru' care ați dat [ordonanțe de urgență↑

OP: <F Domnule Ponta↓ F>] vă rog să-l↑//

VP: cu aCElași conținut cu cea declarată neconstituțională. F>
EB: La capitolu' aroganță↑ + v-aș invita să vă uitați în oglindă↑//
OP: să-l ascultăm pe domnul Boc.
VP: [Ați↑ ați depășit ca și la ordonanțe de urgență.
OP: <F Nu v-a întrerupt. Nu v-a întrerupt. F>] [Domnule Boc↓ vă rog.
EB: *Sunteți sigură că] dumneavoastră puteți modera? Să invităm chestorii să conducă emisiunea. (EB zîmbește)*
OP: [Domnule Boc↓ tocmai ce vă dădeam cuvîntu'.
EB: <R Eu n-am întrerupt pe nimeni↓ după cum ați putut observa. R>] (V.4.8./401)

e) În alte situații, politicianul recunoaște funcția de control a moderatorului, însă refuză să-și asume responsabilitatea unui punct de vedere lipsit de echivoc, eschivîndu-se de la răspuns:

(19) OS: Dacă + <MARC puterea↑ MARC> încă deține majoritatea↑ de ce-ar mai fi contat că pleacă sau că rămîn↑ cei de la: + PSD? [I-ați cumpărat și pe cei de la PNL?
MT: *Întrebați-i pă dînșii.] Întrebați-i pă dînșii↓ nu pă mine.*
OS: Vă întreb pe dumneavoastră↓ [pentru că acuzația//
MT: Nu↓ noi vă spunem] că ne-am susținut punctu' de vedere. Am spus că [ceea ce susțin sînt lucruri aberante. (V.4.13./487)

(20) DG: <F De ce l-au voTAT întreb? De ce l-au votat așa? F>
MS: *Întrebați-i pe senatori.*
DG: Nu↓ vă-ntreb pe dumneaVOAStră↓ vă întreb pe dumneaVOAStră că-i lua- (AK)
le luați apărarea↑ /î:://
MS: <F Nu iau nicio apărare doamnă. Unde-ați văzut că iau apărarea? Am spus că NU va rămîne. F> (V.4.14./505)

f) Asemănătoare în unele privințe cu primul caz discutat (a), o situație extremă în dezbaterile politice televizate este nerecunoașterea autorității moderatorului. În cazul (a), politicianul îl întrerupe pe moderator fără a-i ignora poziția, doar cu intenția de a aduce niște completări sau lămuriri necesare, care nu suportă amîinare și care deviază de la direcția dezbaterii trasată de către moderator, pe cînd, în această situație, politicianul își prezintă părerea indiferent de permisiunea moderatorului. De fapt, este vorba despre o ieșire intenționată din cadrul organizat al dezbaterii. Motivațiile unor asemenea ieșiri variază de la un context la altul.

De pildă, președintele PSD, Victor Ponta, ignoră încercările moderatorului de a readuce discuția la tema convenită (OP: *Domnule Ponta↓ dar eu insist↓ insist în legătură cu reGImul politic*), susținînd că aspectele la care se referă el sînt cele care îi interesează în realitate pe români (VP: *dacă] vi se pare că ceea ce se întîmplă în România și cu românii nu-i important↓ deCÎT ce vă spune primu'-ministru↑ puteți să insistați cît vreți*):

(21) VP [cu referire la EB]: Iar aroGANța asta↑ pe care-o ațișiați↓ noi sîntem la putere↓ tre' să faceți ca noi↓ este un lucru↑ care pentru mine un om încă tînăr↑ și dumneavoastră sunteți un om tînăr↑//

OP: Domnule Ponta↓ dar eu insist↓//
 VP: <MARC mă sperie MARC>. Iar eu vin și vă spun↓ că putem să//
 OP: insist în legătură cu reGImul politic.
 VP: <Î Puteți să insistați. Î>
 OP: <Î Vă rog↓ Î> [este o dezbatere despre Constituție. Pentru asta suntem aici.
 VP: *Dacă vi se pare↑ dacă vi se pare↑ dacă] vi se pare că ceea ce se întâmplă în
 România și cu românii nu-i important↓ deCÎT ce vă spune primu'-ministru↑ puteți să
 insistați cât vreți. (V.4.8./397)*

Alteori, ignorarea funcției de control a moderatorului este determinată de dorința politicianului de a da o replică unui alt participant la dezbatere. Astfel, în exemplul (22), liderul grupului parlamentar PD-L din Camera Deputaților, Mircea Toader, insistă să răspundă unei critici aduse puterii de către Adrian Năstase, în ciuda avertismentelor moderatoarei Oana Stancu (OS: *Să știți că regula este altfel*). În condițiile în care nu i se permite să abordeze subiectul dorit, Mircea Toader își afirmă intenția de a nu se supune regulilor (MT: *O fi regula dumneavoastră↓ dar domnu' Năstase a făcut niște afirMAții↑*), amenințând chiar cu adoptarea unei atitudini non-cooperative (MT: *Dacă nu↓ nu spun. Tac.*). La un moment dat, intervine și Adrian Năstase rugînd-o pe moderatoare să facă o concesie (AN: *Am o rugăminte↓ [am o rugăminte↓ să-l lăsați↑]*), însă Oana Stancu nu cedează (OS: *Nu pot↓ domnule Năstase↓ și dumneavoastră vă spun [că eu moderez aici.]*):

(22) OS: Îi rog pe colegii mei să pregătească↑ imaginile difuzate aSEAră. Domnule Toader↓ nu vă pot da ocazia să-i dați replica [domnului Năstase↓ pînă nu-mi răspundeți↑//
 MT: Păi dacă nu-mi dați ocazia↓ nu stau.] Păi ce să spun?
 OS: Nu. Domnule Toader.
 MT: Lăsați-mă să spun ce doresc eu întîi↓ [că la domnu' Năstase↑//
 OS: Domnule Toader↓ nu.] *Să știți că regula este altfel. Vă repet. [Convenția unei emisiuni de televiziune este că moderatorul↑//*
 MT: *O fi regula dumneavoastră↓ dar domnu' Năstase a făcut niște afirMAții↑]*
 OS: și TOCmai [v-am spus↑ că veți avea ocazia să-i răspundeți domnului Năstase.
 MT: Doamnă↓ domnu' Năstase a făcut niște afirmații] la care trebuie să-mi spun punctu' de vedere. *Dacă nu↓ nu spun. Tac.*
 OS: Domnule Toader↓ + moderatorul↑ + e aici în fața [dumneavoastră↓ și vă roagă politicos↑
 MT: Păi nu:↓ dumneavoastră dacă moderați un lucru] și nu pot să răspund↑//
 AN: *Am o rugăminte↓ [am o rugăminte↓*
 OS: vă roagă politicos↑//
 AN: *să-l lăsați↑ + [nu↓ n-aș vrea să pară cumva↑//*
 MT: Bineînțeles. N-am intervenit//
 OS: *Nu pot↓ domnule Năstase↓ și dumneavoastră vă spun [că eu moderez aici.*
 Domnule Toader. (V.4.13./493-494)

Nerecunoașterea, din diferite motive, a autorității moderatorului este, așadar, deseori, cauza unui conflict deschis între acesta și invitat. În materialul de analiză, am identificat și o situație (23) în care dezacordul dintre moderator și politician, apărut ca urmare a degradării raporturilor de putere, se amplifică într-o manieră accentuată pe baza unor acte amenințătoare agravate. În urma unor schimburi reciproce de insulte, moderatoarea Gabriela Vrânceanu Firea îi sugerează lui Cristian Boureanu să părăsească platoul (VF: *Ar trebui să vă înroȘIȚI↓ ar trebui să vă-nroȘIȚI↓] să vă ridiCAȚI să pleCAȚI*), însă invitatul refuză (CB: *Îmi pare rău↓ nu vă plec din emisiune.*). În continuare, dezbateră se desfășoară într-o atmosferă extrem de încordată, moderatoarea ignorîndu-l în mod consecvent pe deputatul PD-L căruia îi întrerupe și microfonul (VF: *Nu aveți decît să stați] acolo pã scaun cît vreți↓*); în cele din urmă, Cristian Boureanu va amenința că o va da în judecată:

(23) VF: <F De- deci este <MARC strigător la cer↓ MARC>] că e-a doua OAră cînd faceți așa ceVA F>.

CB: Nu este.

VF: <F Ați mai făcut la RealITatea↓ [v-ați făcut de rîs la Realitatea↓ acuma v-ați făcut de rîs și la Antena trei F>.

CB: Am pus o întrebare după ce m-ați jigNIT de trei ori↓ distinsă doamnă.] [M-ați jigNIT de trei ori.

VF: <F /ă DisTINsă doamnă↑] după ce-mi spuneți că aMANtul meu?ℒ Nu v-ar fi ruȘIne să vă fie?! F>

CB: Nu↓ eu v-am întreat↑ℒ <F După ce dumneavoastră [mă-ntrebați dac-am mînCAT ceVA striCAT↑ la dumneavoastră la toaLEtă↑ F>

VF: <F *Ar trebui să vă înroȘIȚI↓ ar trebui să vă-nroȘIȚI↓] să vă ridiCAȚI să pleCAȚI* F>.

CB: sunteți o DOAMnă? [Îmi pare rău↓ nu vă plec din emisiune.

VF: Deci ar trebui să vă ridiCAȚI să pleCAȚI.] [<Î N-aveți decît să stați Î>.

CB: Eventual dacă nu mă invitați↓] că s-a întîmplat [să nu mă fi inviTAT trei ani de zile.

VF: <MARC *Nu aveți decît să stați] acolo pã scaun cît vreți↓* MARC> dar// (V.4.12./475)

În concluzie, în dezbateră politică televizată, tensiunile la nivelul raporturilor de putere pot conduce la o tulburare sau chiar la o degradare accentuată a acestora prin punerea sub semnul întrebării sau chiar prin nerecunoașterea rolului moderatorului și prin preluarea funcției de control a acestuia.

Bibliografie

A. Surse

Hoarță Cărăușu, Luminița (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013.

B. Literatură de specialitate

- Arundale, Robert B., *Face as relational and interactional: A communication framework for research on face, facework, and politeness*, în „Journal of Politeness Research”, 2 (2), 2006: 193-216.
- Brown, Penelope/Levinson, Stephen C., *Politeness. Some Universals in Language Usage (Studies in Interactional Sociolinguistics 4)*, Cambridge University Press, Cambridge, 1987.
- Charaudeau, Patrick/Ghiglione, Rodolphe, *Talk show-ul: despre libertatea cuvântului ca mit*, traducere de Oana Pocovnicu, prefață de Daniela Zeca-Buzura, Editura Polirom, Iași, 2005.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Politețe și impolitețe în dezbaterile televizate*, în Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), *Tradiție și inovație în studiul limbii române*, Editura Universității din București, București, 2004: 417-422.
- Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Universal vs. specific. Reflecții asupra politeții pragmatice*, în Pană Dindelegan, Gabriela (coord.), *Limba română: structură și funcționare*, Editura Universității din București, București, 2005: 415-419.
- Nel, Noël, *Le débat télévisé*, Armand Colin, Paris, 1990.
- Sălăvăstru, Constantin, *Arta dezbaterilor publice*, Editura Tritonic, București, 2009.
- Spencer-Oatey, Helen, *Rapport Management: A Framework for Analysis*, în Spencer-Oatey, Helen (ed.), *Cultural Speaking: Managing Rapport Through Talk Across Cultures*, Continuum International Publishing Group, 2004: 11-46.
- Trognon, Alain/Larrue, Janine, *Pragmatique du discours politique*, A. Colin, Paris, 1994.